

Курган-могила виросла в селі...

В пору духовного відродження України людям уже не лячно, а звично йти на освячення нових православних храмів, каплиць, хрестів-фігур тощо, охрещуватись, сповідатись, вінчатись. Це їх просвітлює, надихає, додає сил і наснаги. Але так було не завжди. Скажімо, під час нацистської окупації мешканці мого рідного Садового, зводячи фігуру, дуже остерегались негативної реакції німців: християни-то вони християни, але ж і вбивці теж. Тому витесували і вистругували бруси для майбутнього хреста на непримітному подвір'ї Максима Нагорнюка, а встановлювали вже готову фігуру на перехресті вночі. Щодо освячення, то його провели наступного дня.

Між тим німці на зазначене зовсім не звернули уваги. Натомість вони виставили на балконі панського будинку патефон, принесли платівки і стали слухати музику. Я теж прилучився до цього, забувши про корів, які мав гнати на випас, за що опісля отримав від вітчима «на горіхи».

А ще ж збиралися садівчани і на мітинг. Припав він на літо 1941 року, був приурочений до проголошення оунівцями Української соборної держави та проходив поблизу сільської школи. Школу цю, до слова, звели ще за перших совітів, розібравши три хати німецьких колоністів на хуторі Мар'янівка. Тож була вона нова, під бляхою.

Пам'ятаю, на мітингу виступали місцеві хлопці-активісти, поміж яких стояв і колишній полковник армії УНР Григорій Щербанюк. Відтак люди викопали глибоку яму, вклали у пляшку папір, запечатали отвір сургучем та пок-

лали послання на дно.

— Тут, — сказав затим один із присутніх, — виросте наразі курган-могила в пам'ять тих, хто боровся і загинув за Україну.

З цими словами у яму впали перші жмені землі. Потім її стали засипати руками, а дехто носив ріллю мішком, відром чи кашкетом, як, приміром, ми, дітвора. І так — щодня після роботи.

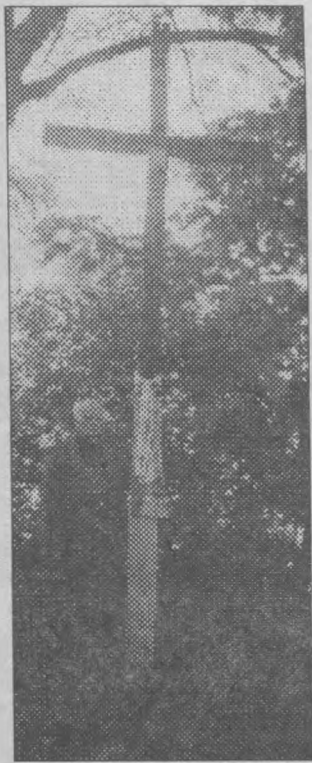
У 1943 році могила виросла до розмірів триповерхового будинку. Тоді маківку увінчали хрестом, котрий освятили в одну із неділь. Сталося це так. В село з'їхались з округи 14 батюшок. Після того, як була відслужена літургія, хресною холодою вони рушили до кургана. Очолював процесію бабинський священник Іван Галая, який ніс жовтоблакитний стяг. Недалеко від нього йшов Дмитро Литвинчук з Тучина. Словом, усе було дуже урочисто й патріотично.

Але це ще не кінець. Бо продовження зазначена історія отримала в одне із спекотних літ з появою у мене вже згаданого тучинця Дмитра Литвинчука. А завітав він, аби запитати, чи не зберіг, бува, й фотокартки освячення садівського кургана.

— Ні, — кажу, — немає. Село ж у війну згоріло, а з ним і все паперове.

Та я помилився. Бо один знімок таки зберігся. Мав фото наш сільський зверхник. Знав він, звісно, й усіх, хто був там зафіксований. В тому числі й Івана Сірука. Тож коли останній не бажав вивозити ліс, начальник завше виймав пожовклу карточку й недобре усміхався:

— Поглянь на себе. Не хочеш їхати в ліс, то поїдеш до Сибіру.

Ясна річ, це спрацьовувало...

Коли Садове визволила Червона Армія, то енкаведисти силою зброї змусили селянина Петра Джуса викопати курганного хреста та кинути вниз. Але ввечері хрест опинився на церковному цвинтарі, на східному його розі. Туди його перенесли, а відтак і вкопали садівчани.

Простояла фігура на цьому місці рівно 56 літ, з 1944-го по 2000-й. Затим її ще раз викопали. Припало зазначене на 200-річчя сільського храму, коли в село приїхали єпископ Московського патріархату та представники Київського.

Коли я розповів про це директору Садівської СШ Василю Кубаю, то він сказав, що треба поставити фігуру там, де вона була первісно. Тобто на місці курган-могили, яку по війні зрівняли з землею, вивозячи ґрунт упродовж цілого літа підводами й автомашинами під орудою місцевого дільничного. Проте то вже інша історія.

Яким ОРЕЛ,
громадський кореспондент «Рідного краю»,
старожил с. Садове.

На знімку: автор на тлі тієї самої фігури, але вже без нижньої поперечки, яка відламалась.